

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИВ ОСВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ

Барановська О. В.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Глобальні виклики в суспільстві, що змінили світ, закономірно вплинули на пріоритети розвитку шкільної освіти і дали поштовх до трансформації педагогічних технологій та моделей навчання. Пріоритетним напрямком розвитку сучасної освіти нині став розвиток дистанційного та змішаного навчання. Дистанційне навчання існувало як окрема форма навчання і охоплювала незначну частину старших учнів і дорослого населення. Практики масового переходу на такий формат в світовому масштабі досі не існувало. Це був важкий період, коли великий віковий контингент учнів з 7 до 18 років вимушений був вчитися працювати в новому для себе режимі, освоювати нові засоби навчання. Тому після масового переходу до змішаного навчання виникли проблеми психологічного та педагогічного (дидактичного) характеру.

Важливою умовою навчання в змішаному форматі є загальна готовність учнів початкових класів до навчання та сформованість в них інформаційних умінь, які дозволять за потреби працювати дистанційно. У віковій категорії 9-11 років закінчується адаптація учнів до навчальної діяльності. Швидкими темпами змінюються фізичні і розумові здібності, активно розвиваються психічні властивості дитини. Для ефективного початку навчальної діяльності дитини важливо визначити її психологічну готовність до навчання. Поняття «психологічна готовність до навчання» є інтегрованим і містить три основні компоненти: особистісна готовність (мотиваційна, психофізіологічна, особистісно-оцінна, волева, емоційна), інтелектуальна готовність (база світоглядних явлень, базовий рівень сформованості логічних операцій роботи з інформацією, словарний запас, певний рівень розвитку образного мислення, активована зона найближчого розвитку) і соціально-психологічна готовність (прийняття нової соціальної позиції школяра, управляти поведінкою, розумовою діяльністю, світогляд).

Завдання, які ставить змішане навчання можна реалізувати за допомогою важливої складової процесу навчання: *трансформованих форм організації навчальної діяльності учнів*. Аналіз форм організації навчальної діяльності учнів в історичному аспекті показав, що їх становлення і розвиток зумовлювалися суспільно-історичними умовами. Проте жодна експериментальна педагогічна система не задовольняла повністю потреби суспільства і тому з часом втрачала свою актуальність (Барановська, 2012). Основні форми організації навчальної діяльності учнів можна згрупувати в чотири великих групи: колективна, фронтальна, групова та індивідуальна. На сучасному етапі виокремилася парна форма, яка набуває великої популярності у світовій практиці (у тому числі і серед дорослої аудиторії). Переваги і недоліки кожної з цих форм представлено на рис. 1.

Рис. 1. Переваги та недоліки форм організації навчальної діяльності учнів

Саме вікові особливості дитини на певному році навчання в початкових класах диктують вибір відповідних форм навчальної діяльності, які наразі мають адаптуватися під змішаний формат. Особливої уваги в умовах змішаного навчання приділяється розвитку групової форми навчання, яка вирішує низку проблем в часи ізоляції і навчання вдома. Навчання в складі малих груп створює умови для задоволення однієї з важливих природних потреб людини – потреби у спілкуванні, вираженні думки в зовнішній мові, наданні й одержанні допомоги однокласників, що є вкрай актуально в умовах обмеженого спілкування внаслідок пандемії.

Важливою базою для ефективного змішаного навчання стало видання *компетентнісно орієнтованих підручників*, в яких якомога повно відображено наскрізні освітні лінії. Кардинальною зміною в нових підручниках є те, що в них наявні запитання та завдання, націлені на уміння розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами. Саме такий підхід компенсує відсутність живого спілкування учнів молодшого шкільного віку в умовах карантинних обмежень.

Рис. 2. Порівняльний аналіз підручників з читання для 3-го класу (2020)

Серед цих завдань з'явилося багато цікавих, які формують акторські вміння, залучають до ігрової, проектної, дослідницької діяльності. Серед 10% таких завдань біля 4-5 % припадає на запитання і завдання, що націлені на спільну роботу над завданням, колективну роботу та групову роботу (зокрема парну). Більше стало дослідницьких завдань, які виділяються в окремих рубриках, пропозицій робити презентації власного продукту, дослідження (біля 2% від загальної кількості завдань). Рольові завдання, інсценізації, завдання-інтерв'ю також зайняли своє місце в підручниках (біля 2% загалом). Порівняльний аналіз підручників з української мови та читання для третього класу (Нова українська школа) показаний на рис. 2 (Барановська, 2021, «Формування наскрізних умінь третьокласників за допомогою методичного апарату підручника»).

За змішаного навчання існуючі різновиди форм навчання трансформуються за допомогою використання комп'ютерних технологій. Активно впроваджується модель «Ротація станцій», де практикується дві-три-чотири станції: робота зі вчителем; робота он-лайн; станція роботи над колективним проектом; станція індивідуальної роботи.

За результатами нашого анкетування вчителів внаслідок впровадження гнучкої системи форм організації навчальної діяльності учнів за змішаного навчання спостерігалась тенденція до поступового збільшення числа вчителів, які оволоділи сучасними інноваційними формами роботи (60% проти 30% до пандемії); збільшення варіативного використання форм організації навчальної діяльності учнів – від 35% до 55%; зростання інформаційної обізнаності вчителів щодо проблем диференціації та варіативності форм навчання (45% – 90%). Основними проблемами вчителів з варіативного використання форм організації навчальної діяльності учнів ми виокремили наступні: недостатньо знань про шляхи здійснення індивідуального та диференційованого підходу (30%); труднощі у виборі оптимальних способів і засобів диференціації (30%); неточності під час вибору варіанта навчальної діяльності учнів на різних етапах навчального процесу (15%); не використовують варіативність застосування форм навчальної діяльності учнів (40%); брак часу, нестача електронних засобів навчання на уроці (70%); трудозатратність при застосуванні складних форм навчальної діяльності учнів – 80%; відсутність у підручниках чіткого поділу завдань різного рівня (диференціації) – 45%; швидкий темп навчання, пропуски занять учнями за хворобою та перенасиченість зайвою інформацією (90%); брак практико зорієнтованої літератури з проблеми (23%) (Барановська, 2011; Барановська, 2012; Барановська, 2007).

За аналізом емпіричних даних науковці виокремлюють такі *переваги* дистанційного (змішаного) навчання: зміна можливостей індивідуалізації навчання в дистанційному форматі; можливість швидкої діагностики та обробки інформації в цифровому форматі; різноманітність наочних об'єктів, моделей в електронному форматі. *Недоліками* ними відзначаються: труднощі обробки неформалізованої інформації; формалізація дидактичних ситуацій; відсутність живого спілкування (Особливості форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів в умовах змішаного навчання, Барановська, 2021; Проблеми та перспективи трансформації форм організації навчальної діяльності учнів в умовах змішаного навчання, Барановська, 2021). Наразі триває опитування вчителів, батьків та учнів з метою виявлення проблем і переваг нової форми взаємодії.

Тож за змішаної форми навчання актуальності набувають індивідуальні та групові форми організації навчальної діяльності учнів. Сучасна початкова школа шукає шляхи оновлення існуючих форм навчання, рамки цих форм значно розширюються шляхами віртуального співробітництва та різноманітними експериментами передових вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська, О. В. (2011). Варіативність форм диференційованого навчання. *Біологія і хімія в школі*, 2011, № 4 (86), 26-29.
2. Барановська, О. В. (2012). В Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі: монографія. Кизенко, В. І. (Ред.). *Становлення та розвиток форм організації навчальної діяльності учнів в умовах диференціації навчання*. (с. 142–166). Київ: Педагогічна думка. 2012.

3. Барановська, О. В. (2021). *Особливості форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів в умовах змішаного навчання*, Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kharkiv, Ukraine. 2021.
4. Барановська, О. В. (2021). *Проблеми та перспективи трансформації форм організації навчальної діяльності учнів в умовах змішаного навчання*, IV Міжнародна науково-практична конференція «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects», 25-27 сентября 2021 года. Berlin, Germany. 2021.
5. Барановська, О. В. (2021). В Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. Вип. 26. Топузов, О. М. (Ред.). *Формування наскрізних умінь третьокласників за допомогою методичного апарату підручника*. Київ: Педагогічна думка, 18–32
6. Барановська, О. В., Пругас, А. В., & Грищенко, О. В. (2007). В Профільне навчання: теорія і практика. Л. Липова (Ред.). *Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі*. Київ: ВВП «Компас», 35–45.

Глушко О. З.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 17 січня 2018 року схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя. Рекомендація визначає вісім ключових компетентностей, які потрібні для особистої реалізації та розвитку, працевлаштування та соціальної інтеграції. У рекомендації Європейського парламенту та Ради Європи зазначено, що всі ключові компетентності вважаються однаково важливими, а саме: 1) грамотність, 2) багатомовна компетентність, 3) математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії, 4) цифрова компетентність, 5) особистісна, соціальна та навчальна компетентність (вміння вчитися), 6) громадянська компетентність, 7) підприємницька компетентність, 8) компетентність культурної обізнаності та самовираження.

В оновленій Рамці було дано визначення поняття «ключові компетентності», як такі компетентності, які потрібні всім індивідуумам для особистісної реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інтеграції, сталого способу життя, успішного життя в суспільстві, управління здоровим способом життя та активного громадянства. Отже документ встановлює загальне розуміння ключових компетентностей, необхідних сьогодні та в майбутньому для подальшого соціально-економічного розвитку європейських суспільств (Official Journal of the EU, 2018).

Рекомендація закликає держави-члени ЄС забезпечувати якісну освіту та догляд за дітьми, покращувати шкільну освіту та забезпечувати відмінне викладання, сприяти подальшому розвитку початкової, середньої та безперервної професійної та вищої освіти.

Країни ЄС розробили різні стратегії для інтеграції ключових компетентностей. Це зокрема інтеграція ключових компетентностей у зміст навчальних програм шкіл. Такі навчальні програми, розробляються навколо набору ключових компетентностей, які можуть бути міжпредметними та / або предметно-залежними. Більшість європейських країн зробили значний прогрес у визначенні та інтеграції ключових компетенцій у національних навчальних планах, проте цей процес потребує подальшого розвитку й активного залучення всіх зацікавлених сторін (OECD, 2018).

Одним із сучасних викликів, що суттєво вплинув на людство, змінивши його життя, стала пандемія COVID-19. Зокрема, пандемія COVID-19 зробила роботу на відстані та надзвичайну дистанційну освіту реальністю для мільйонів людей на планеті, водночас виявила обмеження нашої цифрової готовності. У зв'язку із викликами сучасного світу (пандемія) освітня система потребує вчителів (агентів-змін), які володіють цифровими навичками, хочуть і мають